

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України,
доктора наук з фізичного виховання і спорту,
професора Когут Ірини Олександрівни
на дисертаційну роботу Штанагея Дмитра Вікторовича за темою
«Формування індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок,
які спеціалізуються у боксі, із врахуванням функціональної асиметрії»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Характерною особливістю розвитку сучасного спорту є активне залучення жінок до тих видів спорту, що традиційно вважалися привілеєм чоловіків (зокрема до спортивних єдиноборств). Зростання конкуренції на національних і міжнародних змаганнях вимагають від жінок прояву високого рівня техніко-тактичної майстерності. А отже, проблема підготовки жінок у спортивних видах єдиноборств набуває значної актуальності.

Водночас наукових напрацювань, що відображають теоретичні обґрунтування цілеспрямованого формування індивідуального стилю діяльності жінок у спортивних видах єдиноборств на поки ще недостатньо у фаховій літературі. У практиці підготовки спортсменок індивідуальний стиль ведення змагальної боротьби формується процесі набуття досвіду. Залишається предметом дискусії питання, що стосується ролі нейродинамічних особливостей у детермінації ефективності індивідуальних дій спортсменів.

Таким чином, напрацювання науковців і практиків сприяють розширенню уявлення про специфіку спортивної підготовки жінок у спортивних видах єдиноборств. У той же час без належної уваги залишаються питання наукового обґрунтування визначення індивідуальних стилів спортсменок, які спеціалізуються в боксі, із врахуванням їх психофізіологічних властивостей, що свідчить про необхідність та актуальність проведення досліджень Штанагеем Д. В. за темою «Формування

індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням функціональної асиметрії».

Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою 2.28 «Біомеханічні та психофізіологічні критерії техніко-тактичної підготовленості спортсменів високої кваліфікації» (номер держреєстрації 0118U002068) та згідно Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.6 «Науково-методичний супровід тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у єдиноборствах та силових видах спорту» (номер держреєстрації 0121U108940). Роль автора як співвиконавця полягала в обґрунтуванні та розробці моделі кваліфікованих спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням психофізіологічних властивостей, типу функціональної асиметрії та індивідуального стилю змагальної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі наукові положення та висновки, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Досягнення мети дослідження передбачає поступове вирішення п'яти завдань:

1. Провести аналіз сучасної спеціальної науково-методичної літератури та провідного світового досвіду щодо особливостей формування індивідуальних стилів змагальної діяльності жінок у спортивних видах єдиноборств у залежності від прояву функціональної асиметрії.

2. Дослідити особливості прояву типів функціональної асиметрії при формуванні індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі.

3. Вивчити біомеханічні особливості ударних рухів та відмінності в енерговитратах при переміщеннях по рингу спортсменок із різним проявом функціональної асиметрії та у залежності від індивідуального стилю

змагальної діяльності.

4. Встановити зв'язок між показниками спортивної техніки, психофізіологічними властивостями та індивідуальними стилями змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різними типами функціональної асиметрії.

5. Розробити модель для кваліфікованих спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із урахуванням індивідуального стилю змагальної діяльності, психофізіологічних властивостей для удосконалення процесу підготовки.

Достовірність отриманих результатів ґрунтується на коректності використання методів дослідження, достатній тривалості дослідження, значній кількості досліджуваних спортсменок, експертів, належному опрацюванні джерельної бази (299 інформаційних джерела, з яких 92 – англomовні).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що **дисертантом уперше:** встановлено, що індивідуальні стилі змагальної діяльності у спортсменок, які спеціалізуються у боксі, детерміновані психофізіологічними властивостями (зокрема, для конкретного стилю ведення бою притаманний відповідний профіль міжпівкульової організації мозкової діяльності); визначено біомеханічні особливості ударних рухів та відмінності в енерговитратах при переміщенні по рингу спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, з різними типами функціональної асиметрії в залежності від індивідуального стилю змагальної діяльності; встановлено зв'язок між показниками спортивної техніки, спортивноважливими якостями та індивідуальним стилем змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі; встановлені відмінності у технічних характеристиках спортсменок з різними типами функціональної асиметрії, що сприяють формуванню індивідуальних стилів змагальної діяльності у боксі; розроблена модель спортсменки високої кваліфікації, яка спеціалізується у боксі, з урахуванням психофізіологічних властивостей та

індивідуальних стилів змагальної діяльності. Крім того, доповнено та розширено: відомості щодо особливостей техніко-тактичної підготовленості спортсменок високої кваліфікації у боксі з різними типами функціональної асиметрії; концепцію індивідуалізації підготовки спортсменок з необхідністю акценту на розвитку провідних якостей; уявлення щодо інформативних складових індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок у боксі із різними типами функціональної асиметрії; набули подальшого розвитку дані про облік психофізіологічних властивостей спортсменів для підвищення ефективності спортивної діяльності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у науково-методичному обґрунтуванні наукових положень і висновків щодо розробки моделей спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі, з урахуванням типу функціональної асиметрії, психофізіологічних властивостей та індивідуального стилю змагальної діяльності. Їх застосування сприяє індивідуальній корекції тренувальних занять, їх обсягу, інтенсивності та алгоритмів їх використання, створення індивідуальних схем техніко-тактичної підготовки з урахуванням психофізіологічних властивостей спортсменок, різних типів функціональної асиметрії та індивідуальних стилів змагальної діяльності для удосконалення процесу підготовки. Отримані дані можуть бути використані тренерами з боксу, що істотно підвищить ефективність заходів щодо оптимізації спортивної підготовки. Результати досліджень апробовано і впроваджено у освітній процес студентів другого рівня вищої освіти «магістр» кафедри спортивних єдиноборств та силових видів спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України, в практику тренувального процесу КДЮСШ «Школа Спорту», КДЮСШ «Ніка» та ДЮСШ «Олімпієць».

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертаційна робота має логічну структуру, що відповідає вимогам, та складається з анотації (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних

рекомендацій, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, представлено методологію дослідження, рівень наукової новизни і практична значимість роботи, відображено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію основних положень роботи та впровадження отриманих результатів у практику, подано інформацію про публікації, структуру та зміст роботи.

У **першому розділі** «Стан проблеми дослідження індивідуальних стилів боксерів як відображення типологічних властивостей» представлено узагальнення наукової інформації щодо проблеми дослідження індивідуальних стилів діяльності спортсменів; індивідуалізації техніко-тактичної підготовки спортсменів у різних видах спортивної діяльності; особливостей підготовки боксерів з урахуванням їх психофізіологічних властивостей та типу функціональної асиметрії; формування індивідуальних стилів боксерів на основі вивчення їх психофізіологічних властивостей та типу функціональної асиметрії.

Здобувачем з'ясовано, що індивідуальні особливості спортсмена по-різному мають прояв залежно від особливостей протікання боксерського поєдинку. Облік індивідуальних особливостей є важливою умовою забезпечення ефективності спортивної підготовки.

Крім того, зазначено, що психоемоційний стан боксера, який обумовлений фізіологічними механізмами, пов'язаний з формуванням певної функціональної системи, включає психічні, вегетативні та рухові рівні. У сукупності це створює специфічну характеристику певного психофізіологічного стану, його глибину і стійкість. Виявити те або інше поєднання якостей спортсмена можна за об'єктивними і суб'єктивними показниками, які відображають рівень активності основних функціональних систем (психічних, вегетативних і рухових).

Автором зауважено, що аналіз різних підходів до підвищення

ефективності навчально-тренувального процесу боксерів показав, що багато фахівців бачать вирішення цієї проблеми в поліпшенні показників загальної і спеціальної фізичної підготовленості, вдосконаленні техніки прийомів атаки і захисту, а також у пошуку ефективних варіантів тактичної побудови боксерського поєдинку. Проте реалізація запропонованих способів не вичерпує наявних резервів стимулювання зростання спортивної майстерності, оскільки поза увагою залишаються питання поліпшення взаємодій різних рухово-координаційних якостей, виявлення внутрішніх резервів спортсменів на основі забезпечення особово-орієнтованого підходу до навчання руховим діям і розвитку рухово-координаційних якостей. Недооцінювання цього напрямку призводить до неефективного процесу спортивної підготовки. Аналіз літературних джерел виявив різні точки зору і підходи до проблеми формування індивідуальних стилів боксера як перспективного напрямку підвищення результативності змагальної діяльності, що свідчить про актуальність цього напрямку дослідження і вимагає подальшого вивчення.

У **другому розділі** «Методи та організація дослідження» для реалізації поставлених у дисертаційній роботі мети і завдань автор охарактеризував комплекс взаємообумовлених методів дослідження: теоретичні методи (аналіз і узагальнення науково-методичної літератури українських і зарубіжних фахівців; емпіричні методи – педагогічні спостереження; соціологічні методи – опитування); інструментальні методи – антропометрія; визначення рівня спеціальної фізичної підготовленості (спеціальна сила, швидкість, витривалість, спритність); дослідження стану психофізіологічних функцій; дослідження спортивних якостей; тестування вольових рис вдачі; визначення енерговитрат; методи досліджень біомеханічних рухів; методи математичної статистики. Організація дослідження була побудована у три етапи, на кожному з яких послідовно розв’язувалися поставлені наукові завдання.

У **третьому розділі** «Особливості психомоторних реакцій

спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різними типами латералізації моторних і сенсорних функцій» представлено результати дослідження індивідуального профілю функціональної асиметрії спортсменок, які спеціалізуються у боксі; особливості динамічних характеристик рухових дій спортсменок з різними типами функціональної асиметрії під час виконання теппінг-тесту; особливості прояву їх простої реакції на зоровий стимул; показники прояву швидкості складної зорово-моторної реакції; динаміку показників швидкості упізнання зорового стимулу.

Здобувач зазначає, що для успішного виконання складної зорово-моторної діяльності, якою є бокс, домінування правого ока є професійно значущою ознакою і бажаною для спортсменок. Аналіз моторних асиметрій показує, що існує зв'язок між мануальною латералізацією і швидкістю виконання тестових завдань: спортсменки з домінуванням лівої руки виконують їх з більшою швидкістю. Проте це добре помітно тільки при виконанні завдань з простим зоровим подразником або при його відсутності (теппінг-тест, проста зорова реакція), тобто тих завдань, де основне навантаження падає саме на моторний компонент реакції. У міру ускладнення роботи зорового аналізатора перевага домінування лівої руки втрачається. Що стосується латералізації ніг і слуху, то їх зв'язок при виконанні тестових завдань не простежувався. Автор підсумовує, що найбільш прийнятними варіантами профілю міжпівкульної організації для спортсменок, які спеціалізуються у боксі, є такі, які містять домінуючу ліву руку і домінуюче праве око.

У **четвертому** розділі «Формування індивідуального стилю змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із різним рівнем техніко-тактичної майстерності» представлено модельні характеристики змагальної діяльності найсильніших спортсменок світу, які спеціалізуються у боксі; біомеханічний аналіз техніко-тактичних дій спортсменок з різними індивідуальними стилями змагальної діяльності; просторово-часові характеристики їх рухової діяльності; кореляційну модель взаємозв'язків

показників спортивної техніки, психофізіологічних показників та індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок; факторну модель взаємозв'язків техніко-тактичної майстерності, фізичних якостей та психофізіологічних властивостей спортсменок із різним типом функціональної асиметрії; особливості формування індивідуальних стилів змагальної діяльності цих спортсменок із врахуванням їх психофізіологічних властивостей та даних узагальненої моделі спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі.

Здобувачем зазначено, що практичне застосування отриманих результатів досліджень дає можливість скоротити час і витрати на спортивну підготовку спортсменок, які спеціалізуються у боксі, підвищити її ефективність, підняти рівень і стабільність спортивних результатів. Психомоторні вправи, спрямовані на підвищення швидкості зорового гнозиса спортсменок з лівим домінуванням, не лише удосконалюють рухову функцію спортсменок, які спеціалізуються у боксі, але і є ефективним методом поліпшення результативності спортивних дій і підвищення особистих результатів.

У п'ятому розділі представлено аналіз та узагальнення результатів дослідження. На підставі цього сформульовано наукові положення, що є новими даними, доповнюють та підтверджують існуючі відомості.

На основі виконання поставлених у роботі завдань і отриманих результатів автор формулює висновки, які узгоджуються з даними, наведеними в основних розділах роботи, і дозволяють судити про ступінь виконання поставлених завдань і досягнення мети роботи. Роботу завершують практичні рекомендації для тренерів та кваліфікованих спортсменів, які спеціалізуються у боксі, список використаних джерел та додатки.

Повнота викладу наукових результатів в опублікованих працях. Результати роботи повною мірою відображено в наукових публікаціях. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць, серед

яких 2 статті у фахових виданнях України, 2 – у періодичному науковому виданні Румунії, яке включено до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 5 праць мають апробаційний характер.

У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності, робота містить результати власних досліджень, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. Назва підрозділу 2.1.2. «Аналіз досвіду спортивної практики шляхом опитування» потребує корекції. Доцільніше було б назвати «Соціологічні методи ...» або «Методи опитування (бесіда) ...».

2. У підрозділі 2.2 «Організація дослідження» не зазначено кількісний та якісний склад спортсменок, які брали участь у дослідженні, а також респондентів в опитуванні. Під час характеристики етапів організації дослідження не відмічено, коли відбувалась підготовка розділів дисертаційної роботи.

3. Висновки до розділу 3 та 4 потребують скорочення шляхом уникнення дублювання проміжних підсумків з тексту розділів та концентрації на узагальненні й систематизації представлених результатів досліджень.

4. Потребує уточнення інформація щодо кількості компонентів у розробленій моделі спортсменок високої кваліфікації, які спеціалізуються у боксі. Зокрема у підрозділі 4.6 (с. 156–157), висновках до розділу 4 (с. 165), розділі 5 (с. 178) та у висновку 9 (с. 184) виокремлено 11 компонентів, а в розділі 5 (с. 180) та науковій новизні (с. 5, 11) зазначено, що модель складається з 12 компонентів.

5. Існують орфографічні, лексичні, пунктуаційні огріхи.

Зазначенні дискусійні питання та зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Штанагея Дмитра Вікторовича за темою «Формування індивідуальних стилів змагальної діяльності спортсменок, які спеціалізуються у боксі, із врахуванням функціональної асиметрії», є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Дмитро Вікторович Штанагей заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

професор кафедри професійного,
неолімпійського та адаптивного спорту
Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор

І. О. Когут

Підпис Когут І. О. засвідчую

Вчений секретар
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Г. С. Машеренкова